

Kap. 15: Torstein Bjørko/Rike-Torstein

(Etter Helga ter Jung, Kolltveit, Steinnes, Dahlstedt, Velde)

Et komplisert punkt i slektshistorien

Jeg har ikke noe sted i dette heftet prøvd å legge skjul på at det vrimler med usikkerhet når det gjelder mange av de *konkrete* slektsammenhengene som blir omtalt, spesielt før 1650. Likevel er det riktig å føye til at framstillingen bygger på stoff som en del av landets fremste historikere og slektsforskere har klart å frambringe av dokumentasjon og kunnskap - og av spørsmålstejn. Samtidig som vi bør være realistiske i forhold til stoffet, er det derfor riktig å understreke at selv om noe av det som står i dette heftet sikkert vil vise seg å være galt om 20 eller 50 år, så er mye i framstillingen uten tvil også korrekt. Det er i alle fall min påstand.

Dette kapitlet handler om et av de mest kompliserte punktene i vestnorsk slektshistorie der det virkelig har vist seg å eksistere problemer. Hovedpersonen er «Rike-Torstein» som kan ha bodd på Voss eller i Sunnhordland på slutten av 1400- og begynnelsen av 1500-tallet. Grunnen til komplikasjonene har bl.a. sammenheng med at arveoppgjøret etter ham ikke gir tilstrekkelig informasjon om slektsammenhengene. Problemene har også sammenheng med en sammenblanding av navn som har overlevd fra 1500-tallet og fram til - i alle fall - 1962 da Asgaut Steinnes i en glimrende artikkel gjorde det han kunne for å få brikkene på plass. - Jeg skal nedenfor prøve å gjennomgå Torstein-problematikken, om ikke fra A til Å, så i alle fall så langt jeg har oversikten.

Sammendragene nedenfor bygger bl.a. på Velde, Kolltveit og Steinnes, men jeg har også hatt stor nytte av et (foreløpig) upublisert materiale samlet av Helga ter Jung.

Mystisk person med svenske sympatier

Det har vært hevdet - men ikke dokumentert - at Askjell Torsteinson - («Rike-Torstein»s far) - på begynnelsen av 1400-tallet, bodde på Bjørke på Voss.¹⁾ Dette var altså mens Erik av Pommeren og Kristoffer av Bayern regjerte i Norge (og Danmark), dvs. på den

Kort om innholdet i kapittel 15

Første del av dette kapittel prøver å referere noen av hovedpoengene i Asgaut Steinnes' klassiske artikkel om Torstein Askjellson og Torstein på Bjørke. Steinnes rydder her opp i den store misforståelsen som fram til 1962 hadde dominert i litteraturen om de to Torsteinere. Men som vi skal se, klarte heller ikke Steinnes å løse *alle* problemer.

Arveoppgjørene etter de to hovedpersonene, gir muligheter for kartlegging av etterlektene. Det er forsøkt gjort i kapitlets andre del, men særlig arveoppgjøret etter Torstein på Bjørke er det vanskelig å bli klok på. Arveoppgjørene fører oss bl.a. til Nes i Strandedarm, til Skjeldnes på Varaldsøy, til flere gårder i Fusa, til Ålvik, Måge, Jåstad og flere andre steder i Sørfjorden. Tilknytningen til Randa/Talgje i Ryfylke tas opp i kap. 20.

tida da Kalmarunionen (se kap. 4) etter hvert begynte å rakne.

Askjell [Bjørke?] nevnes som lagrettesmann på Voss 1427, 1428 og 1438. Det er muligens også han som nevnes i prosesser om noe jordegods på Lister. I 1447 var han med som lagrettesmann i en gardhandel som Mogens Hokenskjold gjorde. Mogens som var inngiftet i Finne-ætta, ønsket å få vossingene med på å ta svenskekongen, Karl Knutson, til norsk konge etter Kristoffer av Bayern. Askjell var i 1449 med på å utferdige valgbrev for kong Karl.²⁾ Kong Karl ble faktisk også kronet som norsk konge i 1449, men allerede i 1450 ble likevel - etter alvorlige konflikter mellom de tre nasjonene - Kristian I valgt til norsk (og dansk) konge. Svenskene var med dette ute av treriksunionen for godt.

Torsteins morsslekt - ei grein av Aspa?

Askjell var ifølge sokneprest O. Olafsen gift med Ragna Bårdsdotter - hennes far skulle være Bård Arneson, hvis far igjen var Arne Sveinson. Rekken av forfedre videre bakover fra Arne, har lenge ligget i mørket (selv om lokaliseringen av mange av eiendommene i slekta kunne peke i retning av Møre/Romsdal. De siste årene har det såkalte «Adelsprosjektet» begynt å kaste nytt lys over forbindelseslinjene til Møre og til Aspa-ætta.³⁾

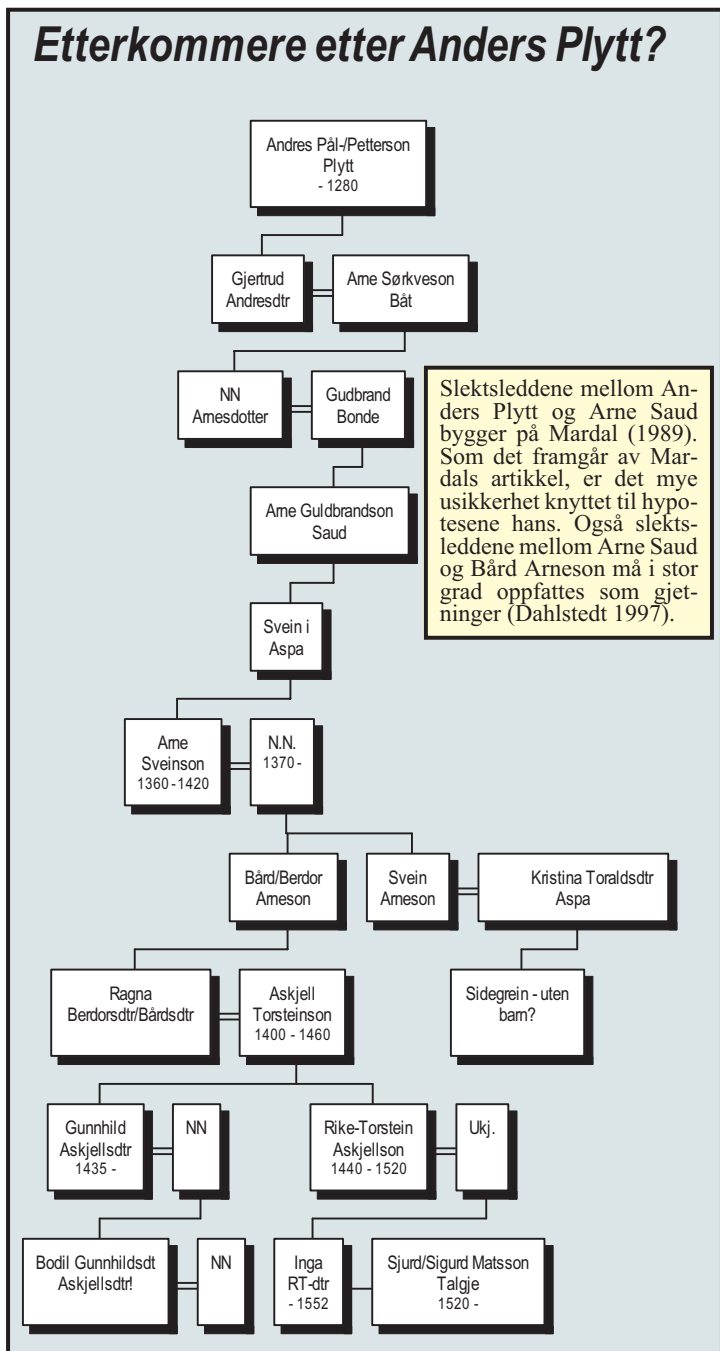
En artikkel av Gullik Dahlstedt, opprinnelig et foredrag på Aspaseminaret 1997, kan

1. Det er seinere blitt stilt spørsmålstejn ved den vanlige oppfatningen (før 1962) om at Askjell bodde på Bjørke. I følge Steinnes finnes det ikke et eneste ord i tilgjengelige kilder som nevner at Askjell Torsteinson bodde på Bjørke. Men enkelte ting kan tyde på at han må ha bodd på Voss, i alle fall en viss periode.

2. Norges gamle love 2. rekke II, s. 21/22.

3. Jfr. artiklene i heftet «Aspa-seminaret» utgitt på Kane.benkestok.teiste.forlag i 1997, se spesielt artikkelen av Gullik Dahlstedt: «Synspunkter på Aspa-slekten på Nordmøre» som enkelte av de vedlagte slektstavlene bygger på.

Etterkommere etter Anders Plytt?

Slektsleddene mellom Anders Plytt og Arne Saud bygger på Mardal (1989). Som det framgår av Mardals artikkel, er det mye usikkerhet knyttet til hypotesene hans. Også slektsleddene mellom Arne Saud og Bård Arneson må i stor grad oppfattes som gjetninger (Dahlstedt 1997).

Arne Sveinson, at bestefaren het Svein i Aspa og at oldefaren het Arne Guldbrandson Saud, den siste var trolig var født på slutten av 1200-tallet. Magnus Mardal ²⁾ går enda et stykke videre, og plasserer lendmannen Anders Pålson/Pettersen Plytt (død 1281) som oldefar til Arne Saud. Her er det nødvendig å understreke at forskerne innen Adelsprosjektet nok ennå ikke er enige i alle detaljer her, heller ikke når det gjelder Dahlsteds hovedkonklusjoner.

Ætta til Askjells sønn «Rike-Torstein» er omtalt i flere artikler/avhandlinger, bl. a. i tidsskriftet «Hardanger», der det sies at Torstein var «beslektet eller besvogret med flere av Vestlandets fornemste ætter». ³⁾ Men ellers er det som antydnet foran, mye uklare knyttet til denne mystiske personen som må ha vært svært godt kjent i samtida. Det vi vet, er at «Rike-Torstein» var en forholdsvis stor godseier, med et samlet jordegods på over 50 lauper smør i tillegg til bl.a. bygård(er) i Bergen. Det heter i et diplom om ham fra denne tida, gjengitt i tidsskriftet «Hardanger»: «Han arvede endel gods etter sine foreldre, en del etter sine blodsforvante og endel kjøpte han». Velde skriver:

«Askjell Torsteinson hadde datteren Gunnhild og sønnen Torstein. Det var denne sønnen som ble kalt «Rike-Torstein» på grunn av det betydelige jordegodset han eide. Gårdsbrukene lå spredt over hele Vestlandet, like fra Agder til Romsdalen. - Steinnes anslår godset som nevnt til mellom 50 og 56 lauper smør, altså et ganske stort gods, men på langt nær blant de aller største i Norge på denne tida.

Allerede før 1510 hadde han pantsatt gods til erkebispstolen. Som andre stormenn hadde han sitt eget hus i Bergen, hvor han bodde når han oppholdt seg der.

Arvestridene etter Torstein

I skattelisten for 1521 sees oppført 4 kvinner i «Offwer Strandt Rige Tosten gardt». Den 9. desember 1516 søkte han i et brev fra [H]elgesæter kloster i Trondheim kong Kristian II om å få sin rettmessige arv etter Svein Arne-

trolig tolkes slik at Bård hadde en bror, Svein Arneson, som var den første av Kristina Toraldsdotters 4 ektemenn. Kristina ¹⁾ var datter av riksråden Toralde Sigurdson og Adels Erlingsdatter. Rike-Torsteins mor hadde bl. a. fått Mjelva-godset fra sin mor, (som var blitt tildømt dette), trolig fordi Svein Arneson og Kristina ikke hadde arvinger (?). Det ser videre ut til at far til Bård og Svein het

1. Se kap. 4 om Smør/Benkestok/Kruckow.
 2. Magnus Mardal: «Aspaslekten - en nordmørsk stormannsslekt fra 1200-tallet». NST (32), 1989.
 3. Jfr. Årsheftene 1925, 1928, 1942 av Olafsen og Kolltveit.